

LIBERALISM

Robert Nisbet – liberal och konservativ sociolog

Av Carl Johan Ljungberg

ROBERT NISBET (1913–1996) är föga känd i Sverige. Härtill bidrar nog hans liberalkonservativa pluralism och misstro mot politisk centralism och jämlikhet.

Nisbet tillhör en modern linje av aristoteliskt inriktade samhällstänkare med Burke i täten, där namn som Tocqueville, Durkheim och Weber märks. Vad dessa samhällstänkare och sociologer sagt om gemenskap och främlingskap speglar ej minst erfarenheter från 1789 års franska omvälvning. Enligt Nisbet har staterna fötts genom krig eller revolution, och deras sätt att leda bestått också vid fred. "Iliaden" säger mer om politik enligt Nisbet än vad gängse statsvetenskap gör.

BYRÅKRATIN HOTAR FRIHETEN

Även demokratin föds ur kriget eller det sociala våldet. I den moderna byråkrati som hävdats ge välfärd ser Nisbet en stark och uniform makt som hotar mångfald och frihet. Under tryck av breda förväntningar ger de styrande tappt och skapar via skatter stora offentliga "program". I nya krig och depression faller återstående spärrar mot statlig tillväxt. Den store revolutionären i USA är till exempel inte freds-presidenten F D Roosevelt utan – Wilson. Med denne tog det småskaliga, lokalt förankrade Amerika slut. 60-talsväntsterns krav speglar samma infantila längtan efter en gemenskap som gått förlorad, en längtan som för bort från verklig gemenskap.

Ett svar på denna förlustkänsla är jämlikhet. Genom att utjämna

hoppas man ersätta sociala konflikter med samverkan. Men jämlikhet ger inte dessa följder, utan förstärker alienationen. Den gör (liksom i nyttoliberalismen) individen till en "atom". Att påtvinga jämlikhet slår mot människors yttre villkor, till exempel lönenivåer, men skadar även gruppernas inre liv. Motreaktionen blir – än mer privatism och främlingskap.

För Nisbet ter sig samhällets grundinslag, till exempel lojalitet och en basal rollfördelning, snarast som tidlösa. Samtidigt kan goda "sociala" innovationer ge dessa inslag en vitalare inramning. Via termen "gruppernas laissez-faire" påminner Nisbet om, hur var tid testar nya former av samverkan. Också den "mörka" medeltiden har skänkt oss goda sociala former (tex universitetet). Samma gäller det livaktiga 1800-talet, medan 1900-talets upptäckter gällt att statsstyra ekonomi och välfärd.

Nisbet belyser de fria gemenskapernas öde i vår tid. Deras nedgång har andra förklarat till exempel med modernisering, mekanisering och ökande företagsstorlek.

Men Nisbet ser statlig politik som boven. Även i till exempel stadsmiljöernas förfall ser han politiska ingrepp som fört vilse.

FAMILJEN GER TRYGGHET

Enligt Nisbet kräver tryggheten en stabil familj. Han visar hur tvåföräldershemmet lättare förbereder individen för samhället, och även underlättar hans försörjning. Ett liv i familj betyder färre brott och sociala problem. Oftast har de samhällen varit

mest utsatta, som inte lytt etiska och religiösa sedvänjor. (I dagens USA är det lättare att skiljas än att avskeda en anställd!)

Nisbet avvisar centrala drag i modern sociologi – främst scientismen, det vill säga överbetonandet av naturvetenskapliga metoder och synsätt. För honom utgör sociologin, fast den också samlar och ordnar fakta, en konst. Den kan via historisk kunskap måla "typporträtt" av samhällets grupper.

Liberalismen och konservatism enas Konservativas och liberalers pakt mot den moderna statsmakten har sagts vara taktisk, tillfällig. Skadeglatt tycks vissa kommentatorer vänta på detta förbunds sammanbrott. Får man tro Nisbet är det inte alls så. Tron på de små gruppernas frihet kan tvärtom varaktigt ena dessa läger. Ingen konservativ kan längre se staten och dess blotta makt som sin åskådnings bas. Att framhäva de små grupperna som grobäddar för personlig utveckling och medel till individuellt ansvar är på motsvarande sätt – en frihetsfråga.

En fin introduktion till Nisbets idéer ger Brad Lowell Stones bok Robert Nisbet: Communitarian traditionalist, som ingår i en ny serie Library of Modern Thinkers. En svensk läsare lockas jämföra Nisbets kritik av den övertunga staten med Sverige, där många i politiken sett vägen med stort "v" till framsteg och lycka. Nog har vårt land varit en "pionjär" – men i ljuset av Nisbets kloka iakttagelser tycks det snarare vara i en civilisatorisk återvändsgränd som vi hamnat.

Carl-Johan Ljungberg

(cjl@brevet.nu) är fil dr i statskunskap och författare

BOKFAKTA

Författare: Brad Lowell

Titel: Robert Nisbet: Communitarian traditionalist

Förlag: ISI Books 2000